ПРАДМОВА

Дадзены практыкум будзе карысны і тым вучням, хто заўважыў «белыя плямы» ў авалоданні беларускай арфаграфіяй і хоча іх выкараніць, і тым, хто адчувае сябе знаўцам у беларускім правапісе, але вырашыў удасканаліць, замацаваць і сістэматызаваць свае веды.

Зборнік можа быць скарыстаны настаўнікамі беларускай мовы школ, гімназій, ліцэяў падчас урокаў, адведзеных праграмай на вывучэнне арфаграфіі, у працэсе замацавання ведаў на факультатыўных занятках, а таксама на этапе падрыхтоўкі да цэнтралізаванага тэсціравання.

Практыкум складаецца з 27 тэстаў-трэнінгаў па пэўных правілах беларускай арфаграфіі. У адных тэстах патрабуецца ўставіць прапушчаныя літары, у другіх — выбраць правільны варыянт напісання або самастойна запісаць правільную форму, у іншых — зрабіць пераклад з рускай мовы на беларускую. Пры выкананні заданняў прыйдзецца прааналізаваць вялікую колькасць словаформаў — ад 50 да 180 (у залежнасці ад аб'ёму правіла).

Практычны матэрыял да правіла мэтанакіравана падаецца па своеасаблівых мініблоках, каб акцэнтаваць увагу вучняў на пэўных асаблівасцях правапісу і дапамагчы пазбегнуць блытаніны ў засваенні арфаграфічных нормаў. Напрыклад, у тэсцетрэнінгу 1 (*Правапіс галосных о, э, а ў простых словах*) пункты з 1 па 70 адлюстроўваюць працэс акання, і праца з такім аб'ёмам слоў дапаможа ўсвядоміць і дасканала засвоіць гэтую моўную з'яву. У тэсце-трэнінгу 11 (*Правапіс спалучэнняў галосных у запазычаных словах*) слоўны матэрыял таксама фарміруецца па групах (у залежнасці ад асаблівасцей перадачы спалучэнняў галосных у беларускай мове).

Дадзены дапаможнік мае практычны характар, таму тэарэтычны матэрыял перад тэстамі даецца ў мінімальным аб'ёме і мае на мэце нагадаць толькі асноўную сутнасць правіла. Каб справіцца з тэстамі паспяхова, варта максімальна поўна паўтарыць тэарэтычны матэрыял, які змяшчаецца ў іншых дапаможніках і даведніках па арфаграфіі (можна выкарыстаць прапанаваны спіс літаратуры напрыканцы зборніка).

Да кожнага правіла таксама падаецца тэст з выбарам адказаў, зроблены на ўзор заданняў цэнтралізаванага тэсціравання. У якасці падагульнення і сістэматызацыі прапануецца комплексны тэст па правілах беларускай арфаграфіі. Пасля практычнай часткі змяшчаюцца адказы да ўсіх заданняў, што дае магчымасць вучням самастойна займацца па дадзеным дапаможніку.

Галоўная ўмова поспеху — гэта сістэматычная праца па дасканалым засваенні і замацаванні моўнага матэрыялу, які сам «усплыве» ў неабходны момант.

Жадаю поспехаў!

ТЭСТ-ТРЭНІНГ 1

Правапіс галосных *о*, *э*, *а* ў простых словах

Галосныя ***о***, ***э*** пішуцца пад націскам, не пад націскам пераходзяць у ***а*** (аканне).

Літара ***а*** пішацца ў даўно запазычаных словах. Літара ***ы*** пішацца ў складах *лы*, *ры*, якія чаргуюцца з націскнымі складамі *ло*, *ро*. Літара ***ы*** пішацца ў некаторых словах на месцы этымалагічных галосных *э*, *о*. Літара ***э*** пішацца ў канцавых частках *-эр*, *-эль* ва ўласных назвах.

На месцы пропуску ўстаўце патрэбныя літары					
1.	ч__рствы	**61.**	пр__стол	**121.**	барт__р
2.	зач__рсцвець	**62.**	прор__зь	**122.**	камп'ют__р
3.	сч__рсцвелы	**63.**	стр__кат	**123.**	фламаст__р
4.	р__бры	**64.**	стр__каза	**124.**	прынт__р
5.	міжр__берны	**65.**	ст__ляр	**125.**	правайд__р
6.	р__брысты	**66.**	к__ршун	**126.**	вінчэст__р
7.	падстр__ліць	**67.**	слів__вы	**127.**	скут__р
8.	стр__ляць	**68.**	пар__ўну	**128.**	гангст__р
9.	выстр__ліць	**69.**	д__ччын	**129.**	катэт__р
10.	р__мень	**70.**	праст__рней	**130.**	класт__
11.	р__менны	**71.**	р__шата	**131.**	менедж__р
12.	ш__птаць	**72.**	праж__рлівы	**132.**	Рыхт__р
13.	ш__лест	**73.**	абгар__джваць	**133.**	Юпіт__р
14.	ш__лясцець	**74.**	выр__шчваць	**134.**	Пот__р
15.	шч__бет	**75.**	выпр__шваць	**135.**	фарват__р
16.	шч__бятаць	**76.**	вымар__жваць	**136.**	чарт__рны
17.	тр__скучы	**77.**	адп__рваць	**137.**	шніц__ль
18.	тр__скатня	**78.**	вык__рмліваць	**138.**	шпат__ль
19.	кр__сліць	**79.**	абл__мліваць	**139.**	міт__ль
20.	выкр__сліць	**80.**	спуст__шыць	**140.**	форт__ль
21.	выскр__бці	**81.**	зв__ніш	**141.**	сальфеджы__
22.	запр__гчы	**82.**	абг__рнуты	**142.**	партфолі__
23.	выпр__гчы	**83.**	фланг__вы	**143.**	адажы__
24.	аш__ламіць	**84.**	кр__іць	**144.**	тры__
25.	ац__ньваць	**85.**	б__язь	**145.**	імпрэсары__
26.	ац__ніць	**86.**	ш__ст	**146.**	Антоні__
27.	прыч__сваць	**87.**	шч__паць	**147.**	Антары__
28.	прыч__саць	**88.**	абм__таны	**148.**	Токі__
29.	абагр__ваць	**89.**	гастран__мія	**149.**	хр__бет
30.	запр__гаць	**90.**	фен__мен	**150.**	захр__бетны
31.	др__маць	**91.**	л__пух	**151.**	гор__ч
32.	ш__рсцяны	**92.**	ф__льга	**152.**	мар__ва
33.	ш__сцярня	**93.**	наг__ткі	**153.**	зар__ва
34.	ш__сцёра	**94.**	бар__даўка	**154.**	хр__сціць

35.	ш__раваты	**95.**	мармур__вы	**155.**	хр__шчэнне
36.	ш__рэць	**96.**	н__здра	**156.**	перахр__сціць
37.	ш__ранькі	**97.**	пурпур__вы	**157.**	ш__я
38.	р__дкаваты	**98.**	д__гдяд	**158.**	заш__йны
39.	р__дкі	**99.**	вых__пліваць	**159.**	аш__йнік
40.	кр__пасны	**100.**	загав__р	**160.**	др__мотны
41.	вер__цяно	**101.**	літ__ратура	**161.**	др__мучы
42.	р__дыска	**102.**	характ__р	**162.**	др__вотня
43.	кр__млёўскі	**103.**	характ__рыстыка	**163.**	др__вяны
44.	ч__снок	**104.**	адр__с	**164.**	др__готкі
45.	ж__мчуг	**105.**	адр__сат	**165.**	здр__гануцца
46.	ж__мчужына	**106.**	р__монт	**166.**	др__жаць
47.	р__зьба	**107.**	лат__рэя	**167.**	гр__мець
48.	ц__гляны	**108.**	с__кратар	**168.**	гл__ток
49.	ц__гельня	**109.**	с__крэтны	**169.**	гл__таць
50.	ап__знаны	**110.**	галант__рэя	**170.**	бл__шыны
51.	аснашч__ны	**111.**	аранж__рэя	**171.**	кр__вавы
52.	выгар__лы	**112.**	д__лікатны	**172.**	кр__шыць
53.	зап__цканы	**113.**	д__лікатэс	**173.**	укр__шыць
54.	вып__цканы	**114.**	ар__ндаваць	**174.**	кр__хабор
55.	нагр__вальны	**115.**	прэр__гатыва	**175.**	бр__во
56.	ядр__ны	**116.**	майст__р	**176.**	ябл__к
57.	кват__рант	**117.**	бухгалт__р	**177.**	гл__біня
58.	раскват__равацца	**118.**	кандыт__р	**178.**	пл__вец
59.	ш__рэнга	**119.**	лід__р	**179.**	пл__ўчыха
60.	ш__вялюра	**120.**	лод__р	**180.**	скр__гатаць

ТЭСТ-ТРЭНІНГ 2

Правапіс галосных *о*, *э*, *а* ў простых словах

Не пад націскам захоўваецца ***э*** ў большасці запазычаных слоў пасля зацвярдзелых зычных і цвёрдых *д, т*. У некаторых запазычаных словах на месцы ***э*** пішацца ***ы***.

На месцы пропуску ўстаўце патрэбныя літары					
1.	ж__тон	**36.**	лейт__нант	**71.**	кр__дытор
2.	ж__лацін	**37.**	агр__сіўны	**72.**	пр__пазіцыйны
3.	ж__ст__куляцыя	**38.**	д__р__ктыва	**73.**	ж__ле
4.	др__сіроўка	**39.**	пр__стыжны	**74.**	р__гістраваць
5.	эпіт__т	**40.**	д__манстрацыя	**75.**	арт__рыяльны
6.	кат__т	**41.**	тр__панацыя	**76.**	пр__м’ера
7.	ігр__к	**42.**	антр__солі	**77.**	р__візія
8.	пр__зент	**43.**	гіпот__за	**78.**	т__кстура
9.	р__корд	**44.**	бунд__свер	**79.**	ш__злонг

10.	ч__мпіён	**45.**	імпр__сарыя	**80.**	р__квізіт
11.	ч__мпіянат	**46.**	р__ж__сёр	**81.**	ат__стат
12.	гард__роб	**47.**	п’ед__стал	**82.**	д__дукцыя
13.	пр__зідыум	**48.**	канц__нтрат	**83.**	т__лепат
14.	пр__зідэнт	**49.**	д__таль	**84.**	пр__валіраванне
15.	ш__дэўр	**50.**	інт__рвал	**85.**	пр__т__ндэнт
16.	вет__ран	**51.**	мец__нат	**86.**	р__кардсменка
17.	д__т__ктыў	**52.**	прац__дура	**87.**	т__ракота
18.	р__ц__нзія	**53.**	д__пеша	**88.**	пр__параваць
19.	р__ц__пт	**54.**	сувер__нітэт	**89.**	шт__мпеляваць
20.	р__петыцыя	**55.**	д__сантнік	**90.**	т__кстыль
21.	др__наж	**56.**	ц__нтравы	**91.**	р__кламаваць
22.	піц__рыя	**57.**	тр__нажор	**92.**	т__матыка
23.	прагр__сіўны	**58.**	ад__кватна	**93.**	пр__світар
24.	ц__лафан	**59.**	д__бош	**94.**	д__бют
25.	ц__люлоза	**60.**	зд__натаваць	**95.**	кр__пд__шын
26.	ц__ментаваць	**61.**	кр__мацыя	**96.**	ар__шт
27.	ч__кмень	**62.**	пр__людыя	**97.**	канц__лярыя
28.	агр__гат	**63.**	р__д__гаваць	**98.**	ц__р__монія
29.	р__камендацыя	**64.**	д__канат	**99.**	ц__р__маніял
30.	банд__роль	**65.**	ж__ньшэнь	**100.**	р__сора
31.	інт__лігент	**66.**	ц__нзура	**101.**	др__зіна
32.	інт__лект	**67.**	пр__феранс	**102.**	бр__зент
33.	ад__калон	**68.**	р__ванш	**103.**	інж__нер
34.	бр__тонец	**69.**	д__каратар	**104.**	тр__вога
35.	д__баты	**70.**	пр__фектура	**105.**	поч__рк

ТЭСТ-ТРЭНІНГ 3

Правапіс галосных *о*, *э*, *а* ў простых словах

Перакладзіце словы на беларускую мову					
1.	обстрелянный		**21.**	арендовать	
2.	фольга		**22.**	хребет	
3.	аккредитовать		**23.**	дрожать	
4.	ацетон		**24.**	канцелярия	
5.	целина		**25.**	шеренга	
6.	лотерея		**26.**	черёмуха	
7.	компьютер		**27.**	жестикуляция	
8.	черепаха		**28.**	крепостной	
9.	шестерня		**29.**	сероватый	
10.	престиж		**30.**	зарево	

11.	четверо		**31.**	рецепт	
12.	веретено		**32.**	деликатный	
13.	расквартировать		**33.**	опознанный	
14.	пловец		**34.**	жемчужина	
15.	брезент		**35.**	выращивать	
16.	осока		**36.**	адрес	
17.	депеша		**37.**	секретарь	
18.	согревать		**38.**	глотать	
19.	чемодан		**39.**	почерк	
20.	рессора		**40.**	блошиный	

ТЭСТ-ТРЭНІНГ 4

Правапіс галосных *о*, *э*, *а* ў простых словах

1. Адзначце словы, у якіх на месцы пропуску пішацца галосная *а*:
1) выкр_сліць; 2) бухгалт_р; 3) кр_вавы; 4) р_цэнзія; 5) стр_каза.

2. Адзначце словы, у якіх на месцы пропуску пішацца галосная *о*:
1) вык_рмліваць; 2) праж_рлівы; 3) д_ччын; 4) стр_кат; 5) зв_ніш.

3. Адзначце словы, у якіх на месцы пропуску пішацца галосная *э*:
1) др_зіна; 2) ш_вялюра; 3) ж_тон; 4) тр_цічны ; 5) ас_нсаваць.

4. Адзначце словы, у якіх на месцы пропуску пішацца галосная *а*:
1) наг_ткі; 2) аранж_рэя; 3) ар_ндаваць; 4) кр_млёўскі; 5) др_жаць.

5. Адзначце словы, у якіх на месцы пропуску пішацца галосная *ы*:
1) др_сіроўка; 2) пр_стол; 3) тр_вога; 4) ц_ментаваць; 5) др_вяны.

6. Адзначце словы, у якіх на месцы пропуску пішацца галосная *а*:
1) імпрэсары_; 2) аснашч_ны; 3) кр_шыць; 4) бар_даўка; 5) фарват_р.

7. Адзначце словы, у якіх на месцы пропуску пішацца галосная *а*:
1) мар_ва; 2) абагр_ваць; 3) праст_рней; 4)) р_дакцыя; 5) с_кратар.

8. Адзначце словы, у якіх на месцы пропуску пішацца галосная *э*:
1) д_станцыя; 2) ш_злонг; 3) р_дкаваты; 4) ч_рствы; 5) ш_рсцяны.

9. Адзначце словы, у якіх на месцы пропуску пішацца галосная *о*:
1) кр_іць; 2) пурпур_вы; 3) двухакт_вы; 4) слів_вы; 5) ап_знаны.

Тэст-трэнінг 27
Правапіс *вялікай* і *малой* літар

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
3, 5	1, 5	1, 3	2, 4	1, 4, 5	2, 3	2, 3, 5	1, 2, 5	2, 5	1, 5

Комплексны тэст

A1	A2	A3	A4	A5	A6	A7	A8	A9	A 10
1, 4	1, 2, 4	1, 3, 5	1, 3, 4	1, 4, 5	1, 2, 4	2, 3	1, 5	1, 3, 4	3, 4, 5

A11	A12	A13	A14	A15	A16	A17	A18	A19	A 20
2, 4, 5	1, 3, 4	1, 3, 5	2, 3	1, 2, 4	3, 4	1, 2, 4	2, 3, 4	3, 5	1, 2, 5

A21	A22	A23	A24	A25	A26	A27	A28	A29	A 30
2, 4	1, 3, 4	1, 3	2, 3, 5	1, 2, 4	2, 3, 5	2, 4	2, 3	1, 4, 5	2, 3, 4

B1	B2	B3	B4	B5
пясчаных	ірвах	леснікам	навіссю	поўдзень

B6	B7	B8	B9	B10
вобразныя	высакародныя	археолагі	архітэктуру	канадскага

ЛІТАРАТУРА

1. Беларускі арфаграфічны слоўнік / Нац. акад. навук Беларусі, Ін-т мовы і літ. імя Я. Коласа і Я. Купалы; уклад. Л. П. Кунцэвіч, І. У. Кандраценя; пад рэд. А. А. Лукашанца. — Мінск: Бел. навука, 2012. — 695 с.

2. Іўчанкаў, В. І. Беларускі правапіс у апорных схемах / В. І. Іўчанкаў. — Мінск: Пачатковая школа, 2010. — 64 с.

3. Кароткая граматыка беларускай мовы: у 2 ч. / нав. рэд. А. А. Лукашанец. — Мінск: Бел. навука, 2009. — 351 с.

4. Кандраценя, І. У., Кунцэвіч, Л. П., Лукашанец, А. А. Сучасная беларуская арфаграфія. Акадэмічны даведнік / І. У. Кандраценя, Л. П. Кунцэвіч, А. А. Лукашанец. — Мінск: Аверсэв, 2013. — 272 с.

5. Куліковіч, У. І. Сучасная беларуская арфаграфія. Правілы. Трэніровачныя заданні. Кантрольныя работы. Заліковыя тэсты. Даведкі: вучэб. дапам. / У. І. Куліковіч. — Мінск: Новое знание, 2011. — 507 с.

6. Пішам па-беларуску. Даведнік па арфаграфіі і пунктуацыі з каментарыямі / З. І. Бадзевіч [і інш.]. — Мінск: Нац. ін-т адукацыі, 2010. — 192 с.

7. Правілы беларускай арфаграфіі і пунктуацыі. — Мінск: Нац. цэнтр прававой інфармацыі Рэсп. Беларусь, 2008. — 144 с.

8. Сіўковіч, В. М. Беларуская мова. Кароткі даведнік. Арфаграфія. Пунктуацыя / В. М. Сіўковіч. — Мінск: Аверсэв, 2013. — 160 с.

9. Сіўковіч, В. М. Беларуская мова ў пытаннях і адказах: дап. для вучняў старэйшых класаў / В. М. Сіўковіч. — Мінск: Аверсэв, 2013. — 768 с.

10. Цыбульская, С. І. Беларуская мова: поўны курс для падрыхтоўкі да цэнтралізаванага тэсціравання і экзамену / С. І. Цыбульская. — Мінск: Тетралит, 2014. — 480 с.

11. Цэнтралізаванае тэсціраванне. Беларуская мова: поўны зборнік тэстаў / Рэсп. ін-т кантролю ведаў М-ва адукацыі Рэсп. Беларусь. — Мінск: Аверсэв, 2014. — 245 с.

12. Цэнтралізаванае тэсціраванне. Беларуская мова: зборнік тэстаў / Рэсп. ін-т кантролю ведаў М-ва адукацыі Рэсп. Беларусь. — Мінск: Аверсэв, 2015. — 47 с.

ЗМЕСТ

Прадмова 1
Тэст-трэнінг 1 Правапіс галосных *о*, *э*, *а* ў простых словах 2
Тэст-трэнінг 2 Правапіс галосных *о*, *э*, *а* ў простых словах 3
Тэст-трэнінг 3 Правапіс галосных *о*, *э*, *а* ў простых словах 4
Тэст-трэнінг 4 Правапіс галосных *о*, *э*, *а* ў простых словах 5
Тэст-трэнінг 5 Правапіс галосных *о*, *э*, *а* ў складаных словах 6
Тэст-трэнінг 6 Правапіс галосных *о*, *э*, *а* ў складаных словах 7
Тэст-трэнінг 7 Правапіс галосных *е*, *ё*, *я* ў простых словах 8
Тэст-трэнінг 8 Правапіс галосных *е*, *ё*, *я* ў простых словах 9
Тэст-трэнінг 9 Правапіс галосных *е*, *ё*, *я* ў складаных словах 10
Тэст-трэнінг 10 Правапіс галосных *е*, *ё*, *я* ў складаных словах 12
Тэст-трэнінг 11 Правапіс *спалучэнняў галосных* у запазычаныхсловах 13
Тэст-трэнінг 12 Правапіс *спалучэнняў галосных* у запазычаныхсловах 14
Тэст-трэнінг 13 Правапіс *і*, *ы*, *й* пасля прыставак 15
Тэст-трэнінг 14 Правапіс *прыстаўных* галосных 16
Тэст-трэнінг 15 Правапіс *і*, *ы*, *й* пасля прыставак. Правапіс *прыстаўных* галосных . . . 17
Тэст-трэнінг 16 Правапіс *у* і *ў* 18
Тэст-трэнінг 17 Правапіс *прыстаўных* і *ўстаўных* зычных 19
Тэст-трэнінг 18 Правапіс *у* і *ў*. Правапіс *прыстаўных* і *ўстаўных* зычных 20
Тэст-трэнінг 19 Правапіс *падоўжаных* і *падвоеных* зычных 21
Тэст-трэнінг 20 Правапіс *д—дз*, *т—ц* 22
Тэст-трэнінг 21 Правапіс *падоўжаных* і *падвоеных* зычных. Правапіс *д—дз*, *т—ц* . . . 23
Тэст-трэнінг 22 Правапіс *спалучэнняў зычных* 24
Тэст-трэнінг 23 Правапіс *спалучэнняў зычных* 26
Тэст-трэнінг 24 Правапіс *мяккага знака* і *апострафа* 27
Тэст-трэнінг 25 Правапіс *мяккага знака* і *апострафа* 29
Тэст-трэнінг 26 Правапіс *вялікай* і *малой* літар 30
Тэст-трэнінг 27 Правапіс *вялікай* і *малой* літар 33
Комплексны тэст 34
Адказы 38
Літаратура 55

Зак. 259/2701297-1.